

A Stylistic Analysis of the Reduction of Ezāfe Constructions and Its Role in Creating Syntactic Balance in Ohadi Maraghei's *Manteq-al-Oshshāq*

Mehdi Gharavi: M.A. Student in Persian Language and Literature, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Abbasali Vafaei: Professor of Persian Language and Literature, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

Abstract

The syntactic and musical structures constitute two of the most significant stylistic features of any literary text, as they form the foundation for the rhythm, linguistic melody, and semantic organization of the work. Within this framework, *Mantīq al-'Ushshāq* by Awhadi Maraghei stands out as a prominent example in which the arrangement of syntactic components and their relationship with the musicality of language are distinctly manifested. One of the most remarkable stylistic traits of this poem is the poet's avoidance of excessive use of ezāfe constructions—an inclination that is reflected not only at the semantic and syntactic levels but also in the musical dimension of the text. Adopting an integrative approach that combines structural and cognitive stylistics, and employing a descriptive–analytical method, this study examines the implications of this stylistic feature. From a structural perspective, the reduction of ezāfe constructions simplifies syntactic–semantic relations, increases the frequency of balanced sentences, and contributes to a stable internal order within the text. From a cognitive perspective, this tendency directly aligns with the principle of linguistic economy and the reduction of the reader's processing load, thereby enhancing semantic transparency and conceptual accessibility. The findings reveal that Awhadi's avoidance of ezāfe constructions not only enhances linguistic clarity and cohesion but also plays a crucial role in establishing a consistent rhythmic-musical pattern and increasing the likelihood of syntactic balance. Thus, the poet's style emerges as the outcome of a dynamic interaction among syntactic, cognitive, and phonological factors.

1. Introduction

The style of a literary work, as the artistic signature of its creator, emerges from multiple layers, among which syntactic structure and verbal musicality are fundamental and highly influential. These two layers not only form the backbone of the text's internal rhythm and cadence but also organize its semantic structure. Within the realm of classical Persian literature, the romantic epic *Manteq al-'Oshshāq* by Ohadi Maraghei stands out as a prominent example, in which the artful arrangement of syntactic elements and their interplay with the musicality of the verse create a distinctive aesthetic effect. One of the most salient stylistic features of this work is its tendency to avoid the extensive use of optional syntactic constructions. This stylistic preference, rooted in the poet's conscious or unconscious choices, manifests not only at the semantic and grammatical levels but also prominently at the musical and cognitive dimensions of the text. The main research question of this study is: how does this reduction in the frequency of optional syntactic constructions affect three key aspects?

The establishment of syntactic balance within sentence structures. The formation of musical cohesion and fluent rhythm in the verse. The reduction of cognitive load on the reader during text comprehension. Accordingly, the primary aim of this article is to analyze the implications of this stylistic feature at both the structural and cognitive levels, addressing a clear research gap concerning the systematic relationship between linguistic form and cognitive processing in classical Persian texts. This study seeks to provide a novel framework for stylistic reading of classical works, grounded in insights from cognitive and structural linguistics.

2. Literature Review

Previous studies in corpus linguistics and cognitive linguistics have well established the role of indicators such as dependency distance in measuring language processing complexity. Foundational research (e.g.,

Liu et al., 2017; Ferrer-i-Cancho, 2015, 2022) has shown that minimizing dependency distance is a cognitive universal principle aligned with working memory constraints and language economy. Comparative studies (e.g., Jin & Liu, 2022; Hafez et al., 2024) have further confirmed this tendency even in languages with free word order. However, a clear research gap exists regarding the direct relationship between the reduction of optional syntactic constructions (as a factor that increases dependency distance) and its stylistic consequences in Persian literary texts. This study aims to fill this gap with a focus on a classical Persian text.

3. Methodology

This study was conducted using an integrative (structural-cognitive) approach and employing a descriptive-analytical method. Data were randomly collected from the epic Manteq al-‘Oshshāq and compared with samples from Nizami’s Khosrow and Shirin and Vahshi Bafqi’s Shirin and Farhad (matched in meter with the hazaj-e mosaddas mahzuf) as well as selected ghazals from Hafez and the Diwan of Shams. The data analysis was carried out on two levels:

Structural level: Examination of the frequency of optional syntactic constructions and assessment of syntactic balance based on the uniformity of constituents and their order across the two hemistiches.

Cognitive level: Explanation of the stylistic implications with reference to the theoretical framework of Production-Distribution-Comprehension (PDC) and principles such as “Ease-First” and “Plan-Reuse.”

4. Analysis and Discussion

Quantitative findings clearly demonstrated an inverse relationship between the frequency of optional/extra constructions and the degree of syntactic balance. In the selected samples of Mantegh al-‘Oshshāq, the frequency of extra constructions (8 and 6 instances) was significantly lower than in Khosrow and Shirin (15 and 10 instances) and Shirin and Farhad (15 and 14 instances).

In contrast, the percentage of syntactic balance in Mantegh al-‘Oshshāq (45% and 35%) was considerably higher than in the other two epics (22% and 15% for Nezami; 13% and 11% for Vahshi). This pattern was also repeated in a comparison of Hafez’s ghazals and the Diwan of Shams.

Structural effect: Reducing extra constructions pushes the poet toward using simpler and more repetitive syntactic alternatives (such as subordinate clauses and complements), which in turn increases the likelihood of structural repetition and syntactic balance.

Cognitive effect: From the perspective of the PDC framework, reducing extra constructions lowers processing load by minimizing syntactic dependency distance and reducing semantic ambiguity. This aligns with the cognitive principles of ease-first (using simpler, more accessible elements) and plan reuse (repeating familiar syntactic structures), ultimately facilitating fluency and comprehension.

Musical effect: Replacing heavy extra constructions with broader but balanced structures produces a smoother, more fluid, and speech-like rhythm in poetry, thereby enhancing the internal musicality of the text.

5. Conclusion

The findings of this study indicate that the deliberate or unconscious reduction of extra constructions in Ohadi Maraghei’s Mantegh al-‘Oshshāq represents a key stylistic strategy that, in a dynamic interplay, contributes both to syntactic balance and musical cohesion, while significantly reducing the cognitive processing load for the reader. This tendency can be seen as a reflection of Ohadi’s “mental style,” in which the direct expression of emotion and the facilitation of the reader’s experience take precedence over the display of linguistic complexity. This study offers a novel framework for analyzing the relationship between linguistic form and cognitive processing in classical Persian texts and highlights the attenuated role of extra constructions as a factor enhancing both cognitive efficiency and stylistic aesthetics.

Keywords: Structural Stylistics; Cognitive Stylistics; Mantīq al-‘Ushshāq; Awhadi Maraghei; Ezāfe Construction; Syntactic Balance; Linguistic Musicality.

تحلیل سبک‌شناختی کاهش ترکیبات اضافی و نقش آن در ایجاد توازن نحوی در منطق‌العشاق اوحدی مراغه‌ای

مهدی غروی^۱: دانشجوی کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.
عباسعلی وفایی: استاد گروه زبان و ادبیات فارسی دانشکده ادبیات و زبان‌های خارجی دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

چکیده

ساختار نحوی و موسیقایی از مهم‌ترین ویژگی‌های سبکی هر متن ادبی به شمار می‌رود، زیرا این دو لایه بنیان اصلی شکل‌گیری ریتم و آهنگ زبانی و سازمان معنایی اثر را فراهم می‌سازند. در این چارچوب منطق‌العشاق اوحدی مراغه‌ای نمونه‌ای شاخص است که در آن نحوه چینش اجزای نحوی و پیوند آن با موسیقی کلام جلوه‌ای ویژه یافته است. یکی از ویژگی‌های برجسته در این اثر پرهیز شاعر از کارگرفتگی گسترده ترکیبات اضافی است؛ گرایشی که نه تنها در سطح معنایی و نحوی، بلکه در سطح موسیقایی نیز انعکاس آشکاری دارد. این پژوهش با رویکردی تلفیقی از سبک‌شناسی ساختاری و شناختی که از روش توصیفی-تحلیلی نیز بهره برده است، به بررسی و تحلیل پیامدهای این ویژگی می‌پردازد. از منظر ساختاری کاهش ترکیبات اضافی موجب ساده‌تر شدن روابط نحوی-معنایی، افزایش بسامد جملات متوازن، و ایجاد نوعی نظم پایدار در متن می‌شود. از دیدگاه شناختی نیز این امر با اصل اقتصاد زبانی و کاستن از بار پردازشی مخاطب ارتباط مستقیم دارد، به گونه‌ای که شفافیت معنا و سهولت دریافت مفاهیم تقویت می‌شود. یافته‌ها نشان می‌دهد که پرهیز اوحدی از ترکیبات اضافی علاوه بر ارتقای وضوح و انسجام زبانی، نقش مهمی در تثبیت آهنگی یکنواخت و موسیقایی، و افزایش احتمال ایجاد توازن نحوی ایفا کرده است. بدین ترتیب، سبک شاعر نتیجه تعامل پویا میان عوامل نحوی، شناختی و آوایی تلقی می‌شود.

کلیدواژه‌ها: منطق‌العشاق، اوحدی مراغه‌ای، ترکیبات اضافی، سبک‌شناسی ساختاری، سبک‌شناسی شناختی، اقتصاد زبانی.

۱. مقدمه

در طول تاریخ نقد ادبی جنبش‌های بسیاری را طی کرده است: رئالیسم، ساختارگرایی، فرمالیسم، نشانه‌شناسی، ساختارشکنی، هرمنوتیک، پدیدارشناسی، و سرانجام سبک‌شناسی. سبک‌شناسی در پایان قرن نوزدهم و آغاز قرن بیستم برای توصیف سبک نویسندگان پدیدار شد. سبک‌شناسی از نظر تاریخی با ظهور زبان‌شناسی مدرن آغاز شد و به ایده‌های فردیناند دو سوسور^۲ سوئیسی (۱۸۵۷-۱۹۱۳) که زبان‌شناسی مدرن را پایه‌گذاری کرد، ربط داشت. ایده‌های سوسور راه را برای یکی از دانشجویانش به نام چارلز بالی^۳ (۱۸۶۵-۱۹۴۷)، زبان‌شناس سوئیسی، هموار کرد. بر اساس گفته اولریش آمون^۴ (۱۹۸۹: ۵۱۸) بالی در سال ۱۹۰۹ تأیید کرد

۱. نویسنده مسئول: mahdi.gharavi@atu.ac.ir

2. Ferdinand de Saussure

3. Charles Bally

4. Ulrich Ammon

که سبک‌شناسی شاخه‌ای مستقل از زبان‌شناسی سوسوری است. به عبارت دیگر، سبک‌شناسی در حوزه‌ی زبان‌شناسی متولد شد، اما به‌مرور از این حوزه فراتر رفت و شامل ادبیات و سایر رشته‌ها شد.

سبک (بدون ارجاع خاص به زبان) اصطلاحی است که در گفتار و نوشتار روزمره فراوان به کار می‌رود و به همین دلیل چندان پیچیده به نظر نمی‌رسد. آن‌قدر زیاد و طبیعی بر زبان جاری می‌شود که غالباً آن را درست می‌پذیریم و دیگر زحمت بررسی چند و چونش را به خود نمی‌دهیم (وردانک، ۱۳۸۹: ۱۷). به‌طور کلی می‌توان گفت سبک وحدتی است که در آثار کسی به چشم می‌خورد؛ یک روح یا ویژگی یا ویژگی‌های مشترک و متکرر در آثار کسی است (شمیسا، ۱۳۹۳: ۱۶). به عبارت دیگر «اصطلاح سبک در زبان‌شناسی و ادبیات بر شیوه رفتارهای زبانی افراد اطلاق می‌شود» (فتوحی، ۱۳۹۰: ۳۴).

از دیدگاه بلومفیلد^۵ «سبک‌شناسی مطالعه یا تفسیر عناصر زبانی یا ویژگی‌های متمایز زبانی در یک نوشته، گروهی از نوشته‌ها، یا یک متن است (یعنی یک ساختار که قابلیت تفسیر از طریق یک رمز را دارد از جمله ساختارهای هدفمند و معنادار مانند یک فرهنگ یا یک زبان کامل)» (۱۹۷۱: ۲۷۱).

متعلق این جستار سبک‌شناسی فردی است. سبک فردی یا شخصی‌سازی زبان که درواقع «ظرف تجلی ویژگی‌های خاص و منفرد شخص است» (همان: ۶۳) و مثل رنگ در تمام زوایای تار و پود اثر یا آثار یک هنرمند منتشر است (شمیسا، ۱۳۹۳: ۹۴). باید توجه داشت که «سبک» گزینشی انگیزه‌دار از میان مجموعه‌ای از سنت‌های زبانی یا گونه‌های زبانی یا دیگر پارامترهای اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و بافتی است. هر سخن یا کلامی ساختار یا سبکی خاص دارد، حتی اگر این سبک نسبتاً بی‌نشان یا ساده باشد» (نورگارد، بوسه و مونتورو، ۱۳۹۳: ۱۳۰).

با توجه به پژوهش ایران‌زاده (۱۳۹۰: ۱۴-۱۵) در مقاله‌ای تحت عنوان «نظریه سبک در ایران (روش‌های سبک‌شناسی)» موارد قابل‌اعتنا در مباحث سبک‌شناسی چنین است: از اندیشه، احساس و شخصیت پدیدآورنده آغاز شده و به عواملی مانند گزینش واژگان، شیوه بیان، ویژگی‌های آوایی و دستوری، موضوع و پرداخت هنری، رابطه شکل و محتوا، تناظر عناصر زبانی با محتوا، همچنین کاربرد صنایع ادبی مانند کنایه و استعاره، بافت لفظی، و سرانجام انحراف آگاهانه از چهارهای منطقی زبان گسترش می‌یابد.

با وجود پژوهش‌های گسترده در حوزه سبک‌شناسی ساختاری و شناختی متون کلاسیک فارسی، نقش ترکیبات اضافی در ایجاد توازن نحوی و سهولت پردازش شناختی تاکنون به‌طور مستقل و نظام‌مند بررسی نشده است. نویسندگان در این جستار کوشیده‌اند یکی از ویژگی‌ها و مختصات سبکی دخیل در ایجاد چند ویژگی زبانی و بلاغی در منظومه منطق‌العشاق یا ده‌نامه اوحدی مراغه‌ای را بررسی و تحلیل نمایند. این پژوهش با تمرکز بر این منظومه در پی پاسخ به این پرسش است که کاهش بسامد ترکیبات اضافی چه تأثیری بر توازن نحوی، انسجام موسیقایی و کاهش بار پردازش ذهنی مخاطب دارد؟

بر این اساس، هدف این مقاله تحلیل پیامدهای سبکی کاهش ترکیبات اضافی در دو سطح ساختاری و شناختی است. برای تبیین این مسئله، از چارچوب تلفیقی سبک‌شناسی ساختاری و شناختی و به‌ویژه نظریه «تولید-توزیع-درک»^۶ بهره گرفته شده است. این

5. Morton W. Bloomfield

6. Production-Distribution-Comprehension (PDC)

رویکرد، ضمن پرکردن خلأ آشکار در مطالعات سبک‌شناختی متون ادبی، الگویی نو برای تحلیل رابطه میان صورت زبانی و پردازش شناختی در متون کهن فارسی ارائه می‌دهد.

۲. پیشینه پژوهش

مطالعات نوین در زبان‌شناسی پیکره‌ای و شناختی، تحلیل کمی الگوهای نحوی را به یکی از مسیرهای اصلی پژوهش در حوزه ساختار جمله تبدیل کرده‌اند. در این میان، مفهوم "فاصله وابستگی نحوی"^۷ به عنوان یکی از معتبرترین شاخص‌های سنجش پیچیدگی پردازش نحوی در زبان‌های طبیعی شناخته شده است. پژوهش‌های بنیادی در این حوزه از جمله مطالعه کلاسیک لیو^۸ و همکاران (۲۰۱۷) این مفهوم را سنجش‌ای نظام‌مند برای تحلیل کارآمدی ساختارهای نحوی معرفی کرده‌اند و نشان داده‌اند که فاصله وابستگی نه تنها یک ویژگی ثانوی، بلکه یکی از ویژگی‌های جهانی زبان انسان است.

در زمینه تبیین شناختی این پدیده پژوهش فرر ای کانچو^۹ (۲۰۱۵) با بررسی پیکره‌های زبانی مختلف نشان داده است که گرایش به کمینه‌سازی فاصله وابستگی در زبان‌های طبیعی با محدودیت‌های حافظه کاری و اصل اقتصاد زبانی هم‌سو است. یافته‌های این مطالعه بیانگر آن است که انسان در تولید و درک جمله، به شکل ناخودآگاه ساختارهایی را ترجیح می‌دهد که بار پردازشی کمتری تحمیل می‌کنند. این خط فکری در پژوهش بعدی و بسیار مهم فرر ای-کانچو و همکارانش (۲۰۲۲) گسترش یافت. این مطالعه با تحلیل پیکره‌های بزرگ چندزبانه نشان می‌دهد که اصل کمینه‌سازی فاصله وابستگی نه تنها یک روند آماری، بلکه یک اصل بهینگی شناختی است که در زبان‌های طبیعی مشاهده می‌شود.

در سطح پیکره‌ای، مطالعه نیو و لیو^{۱۰} (۲۰۲۲) نشان داد که توزیع فاصله وابستگی نحوی در انگلیسی از قوانین مقیاسی پیروی می‌کند، به طوری که فواصل کوتاه از مدل نمایی^{۱۱} و فواصل طولانی از مدل توانی^{۱۲} تبعیت می‌کنند. به بیان دیگر، تفاوت‌های ترتیب کلمات (مانند ساختارهای سر-اولیه در مقابل سر-پایانی) بر پردازش زبان تأثیر می‌گذارد و الگوهای مشترکی را در وابستگی نحوی آشکار می‌سازد که ممکن است به ویژگی‌های جهانی زبان مربوط باشد.

پژوهش‌های وابسته به زبان‌های دارای ترتیب واژگانی آزاد نیز این الگو را تأیید می‌کنند. به ویژه مطالعه گسترده فوتل^{۱۳} و همکارانش (۲۰۱۵) که داده‌های ۳۷ زبان را بررسی کرده است، نشان می‌دهد حتی در زبان‌هایی با نظم واژگانی بسیار انعطاف‌پذیر هم گرایش به کاهش فاصله وابستگی همچنان حفظ می‌شود. این یافته‌ها جایگاه اصل "کمینه‌سازی فاصله وابستگی" را به عنوان یک اصل جهان‌شمول و مبتنی بر بهینگی شناختی تقویت می‌کنند.

7. Dependency Distance

8. Haitao Liu

9. Ferrer I Cancho

10. Ruochen Niu & Haitao Liu

11. exponential

12. power-law

13. Richard Futrell

در حوزهٔ سنجش خودکار پیچیدگی نحوی، پژوهش جدید آگمون^{۱۴} و همکاران (۲۰۲۴) نشان داده است که شاخص‌هایی مانند "میانگین فاصلهٔ وابستگی" می‌توانند ساختار نحوی گفتار طبیعی را با دقت بالا ارزیابی کنند. این مطالعه که بر داده‌های گفتاری و ابزارهای پردازش زبانی تکیه دارد، اعتبار و قابلیت اتکای معیارهای کمی از جمله فاصلهٔ وابستگی را در تحلیل‌های زبان‌شناختی مدرن نشان می‌دهد.

با وجود این پیشینهٔ گسترده یک شکاف مهم پژوهشی باقی مانده است: هیچ‌یک از این مطالعات رابطهٔ میان کاهش یا حذف ترکیبات اضافی (به‌ویژه در زبان فارسی) و کمینه‌سازی فاصلهٔ وابستگی را بررسی نکرده‌اند. ساختار "اضافه" در فارسی غالباً الگوهای وابستگی چندلایه ایجاد می‌کند که فاصلهٔ میان هسته و وابسته را افزایش می‌دهد؛ بنابراین کاهش این ساختارها می‌تواند به صورت نظری به توازن نحوی بیشتر، کاهش بار شناختی و روانی پردازش منجر شود. تا کنون هیچ پژوهشی این رابطه را در متون ادبی بررسی نکرده است. متونی مانند منطق‌العشاق اوحدی به‌واسطهٔ سادگی نسبی ساختارها، می‌توانند بستری مناسب برای مطالعهٔ تعامل میان سبک ادبی و اصول شناختی وابستگی نحوی باشند.

۳. مبانی نظری و روش پژوهش

۳.۱. روش پژوهش

این پژوهش با رویکردی تلفیقی (ساختاری-شناختی) و با بهره‌گیری از روش توصیفی-تحلیلی انجام شده است. در این رویکرد زبان به‌عنوان نظامی پویا و چندبُعدی در نظر گرفته می‌شود که ساختار آن را نمی‌توان جدا از فرایندهای ذهنی و بافت گفتمانی تحلیل کرد. بر این اساس، معنا نه صرفاً در سطح نحوی، بلکه در تعامل میان ساختار زبانی، پردازش شناختی و موقعیت ارتباطی شکل می‌گیرد. در نتیجه، تحلیل زبانی مؤثر باید هم‌زمان سه سطح ساختاری، شناختی و گفتمانی را دربرگیرد تا بتواند پویایی واقعی زبان را بازنمایی کند (Langacker, 2016).

داده‌های تحقیق از منظومهٔ منطق‌العشاق اوحدی مراغه‌ای به روش تصادفی گردآوری شد تا ادعای کلی پژوهش مبنی بر رابطهٔ معکوس بین بسامد ترکیبات اضافی و توازن نحوی در این اثر مورد آزمون قرار گیرد. تحلیل داده‌ها در دو سطح به انجام رسید: در سطح ساختاری الگوهای نحوی و بسامد ترکیبات اضافی واکاوی شد، و در سطح شناختی با تکیه بر چارچوب نظریهٔ "تولید-توزیع-درک"^{۱۵} و اصولی چون "ابتدا آسانی"^{۱۶} و "بازاستفاده از طرح"^{۱۷} پیامدهای سبکی این ویژگی و تأثیر آن بر روان‌خوانی و درک متن تبیین گردید.

۳.۲. ملاحظات نظری و رویکرد پژوهشی

انتخاب رویکرد تلفیقی (ساختاری-شناختی) دو دلیل اصلی دارد: اول، رویکرد ساختاری امکان بررسی نظام‌ها و قوانین درونی زبان و عناصر سطحی متن از جمله نحو، واژه‌ها و ساختارهای نحوی را فراهم می‌کند. دوم، رویکرد شناختی به تحلیل چگونگی

14. Galit Agmon

15. Production-Distribution-Comprehension (PDC)

16. easy first

17. plan reuse

پردازش معنا و درک مفاهیم توسط ذهن خواننده و تعامل آن با زمینه‌های فرهنگی و تجربیات پیشین می‌پردازد. ترکیب این دو رویکرد، امکان تحلیل هم‌زمان ابعاد سطحی و ذهنی متن را فراهم می‌آورد و به پژوهشگر اجازه می‌دهد تا علاوه بر شناسایی ساختارهای زبانی، ارتباط بین ساختار و فرایندهای شناختی، الگوهای معنایی و مفهوم‌سازی‌های شناختی پنهان در متن را نیز مورد بررسی قرار دهد. به این ترتیب، رویکرد تلفیقی شناختی-ساختاری، چارچوبی جامع برای تحلیل متون ارائه می‌دهد که می‌تواند هم جنبه‌های فرمی و ساختاری، و هم جنبه‌های ذهنی و شناختی متن را به‌طور هم‌زمان پوشش دهد.

بنابراین، ابزارهای محاسباتی بهتر است به‌عنوان روش‌های اکتشافی در نظر گرفته شوند که می‌توانند روش‌های موجود را تقویت نمایند و به تأیید یا رد یک پرسش پژوهشی یا فرضیه کمک کنند. سبک‌شناس در ذات خود یک نقاد است. ابزارهایی که از رشته‌ها و زیررشته‌های مختلف مانند سبک‌شناسی شناختی یا نشانه‌شناسی چندرسانه‌ای وام گرفته شده‌اند تمرکز کمتری بر خود متن دارند. هدف نهایی باید «استفاده از این ابزارها برای تکمیل روش‌های تحلیلی موجود باشد نه جایگزینی آن‌ها» (Simpson, 2004: 39). «هرکجا که سبک‌شناس به بررسی می‌پردازد، متن باید نقطه شروع و پایان، و تفسیر هدف نهایی باشد. با این حال، طبیعت تلفیقی سبک‌شناسی به این معناست که روش‌ها یا مدل‌های جدید این ظرفیت هیجان‌انگیز را دارند که ساختارها و تفسیرهای ذهنی تازه‌ای را بیدار کنند و بازتاب‌های متون حتی آن‌هایی را آشکار سازند که مدت‌ها تصور می‌شد آشنا هستند، چه ادبی و چه غیرادبی» (Stockwell & Whiteley, 2014, p. 45).

این مقاله از نظر شناختی، مبتنی بر نظریه «تولید-توزیع-درک» است که توسط مک‌دانلد^{۱۸} (2013) ارائه شد و بر نقش فرایندهای تولید زبان در شکل‌دهی ساختار زبان و درک آن تأکید دارد. بر اساس این نظریه، انتخاب‌های گویندگان تحت محدودیت‌های شناختی از جمله حافظه کاری، بازیابی از حافظه بلندمدت و برنامه‌ریزی حرکتی قرار دارد و برای کاهش این بار شناختی، گویندگان از سه سوگیری اصلی بهره می‌گیرند: ۱) «ابتدا آسانی» یا قرار دادن عناصر قابل دسترسی‌تر در ابتدای جمله؛ ۲) «بازاستفاده از طرح» یا استفاده مجدد از ساختارهای نحوی پیشین؛ و ۳) کاهش تداخل^{۱۹} یا مزاحمت بین عناصر مشابه در حافظه. انتخاب‌های تولیدی گویندگان در طول زمان و در سطح جمعیت به شکل‌گیری الگوهای آماری مشخص در زبان منجر می‌شود که درک کنندگان زبان این الگوها را یاد گرفته و برای پیش‌بینی و پردازش زبان به کار می‌گیرند. بنابراین، بسیاری از پدیده‌های درک زبان، مانند ترجیح تفسیرهای محلی در ابهامات نحوی، ناشی از تجربه پیشین با این الگوها است. نظریه «تولید-توزیع-درک» در مقابل دیدگاه‌های ذات‌گرایانه، مانند نظریه چامسکی قرار می‌گیرد که بر وجود دستور جهانی و سازوکارهای فطری درک زبان تأکید دارند، و هم‌چنین در مقابل رویکردهایی که نقش تولید زبان را در شکل‌دهی به زبان نادیده می‌گیرند و صرفاً بر طراحی برای مخاطب یا فرایندهای یادگیری کودکان تمرکز دارند.

۳. ۲. ۱. سبک ذهنی

18. Mac Donald

19. reduce interference

سبک ذهنی گرایش خاص اندیشمندان سبک‌شناسی است. فاوِلر^{۲۰} این اصطلاح را در سبک‌شناسی و رمان ابداع کرد. اثری که در آن فاوِلر اظهار می‌کند سبک ذهنی به تمام نمودهای زبانی متمایز ذهنی خاص اشاره دارد. آثار بعدی فاوِلر ارتباط خاص این مفهوم را با مفهوم رایج زاویه دید تأیید می‌کند. فاوِلر در نقد زبان‌شناختی سه گونه اصلی زاویه دید را مشخص می‌کند: روان‌شناختی، ایدئولوژیک، و مکانی-زمانی. به طور خلاصه، زاویه دید مکانی-زمانی با چشم‌اندازهای مکانی و زمانی منطبق است که در متون نقش بسته‌اند. زاویه دید ایدئولوژیک «نظام باورها، ارزش‌ها و مقوله‌هایی را دربرمی‌گیرد که یک شخص یا اجتماع با توجه بدان‌ها جهان را درک می‌کند» (نورگارد، بوسه و مونتورو، ۱۳۹۳: ۱۳۱-۱۳۰). ایدئولوژی در سطوح مختلف سبک و کلام (نظام‌های آوایی، واژگانی، نحوی و بلاغی) نمود می‌یابد (فتوحی، ۱۳۹۰: ۳۴۵).

زاویه دید روان‌شناختی مربوط به میزان آگاهی، ادراک، احساس و درون‌نگری راوی یا شخصیت است. از نظر فاوِلر این نوع زاویه دید نشان می‌دهد که متن تا چه اندازه به ذهن و تجربه درونی شخصیت‌ها نفوذ می‌کند و چه سطحی از شناخت یا محدودیت شناختی را برای خواننده فراهم می‌سازد. به بیان دیگر، زاویه دید روان‌شناختی تعیین می‌کند که آیا روایت از درون آگاهی شخصیت شکل می‌گیرد یا از بیرون به او نگریسته می‌شود.

ویژگی‌های بلاغی یا زبانی که سبک فکری نویسنده یا شاعر را نشان می‌دهد «دربردارنده بسیاری از مشخصاتی است که نه تنها مخفی هستند، بلکه امکان دارد برای سازنده متن ناخودآگاه باشند. این امر لزوماً از توان آن‌ها نمی‌کاهد و حتی ممکن است آن را افزایش دهد، اما آن را از ویژگی‌های بلاغی که عموماً ارادی هستند، تمیز می‌دهد» (جعفریز، ۱۴۰۲: ۲۷).

۳.۲.۲. سبک‌شناسی شناختی

«سبک‌شناسی شناختی رویکرد نوینی در گستره مطالعات سبک‌شناسی است که در دهه نخست قرن بیست و یکم رشد و نمو یافته و از مواجهه سه قلمرو زبان‌شناسی، مطالعات ادبی و علوم شناختی پدیدار شده است و از آنجا که با رشته‌ها و قلمروهای مختلفی مرتبط است، رویکردی میان‌رشته‌ای به شمار می‌رود» (فتوحی، ۱۳۹۲: ۱۵۹-۱۶۰). زیباشناسی شناختی شیوه جدیدی برای اندیشیدن درباره ادبیات است که در آن زبان‌شناسی شناختی و روان‌شناسی برای تحلیل متون ادبی به کار گرفته می‌شوند.

زیباشناسی شناختی بیشترین ارتباط را با سبک‌شناسی دارد (که گاهی «زبان‌شناسی ادبی» نیز نامیده می‌شود) و حتی ممکن است در برخی منابع با عنوان «سبک‌شناسی شناختی» نیز دیده شود. برداشت رایج از سبک‌شناسی این است که عمدتاً به ارائه توصیف زبانی از ویژگی‌های یک متن می‌پردازد، آن هم به شیوه‌ای نسبتاً مکانیکی و غیرارزشیابانه. باین حال، اغلب سبک‌شناسان برجسته همواره به اهمیت زمینه ادبیات در بررسی تأثیرات و ارزش‌های ادبی یک متن خاص واقف بوده‌اند (Stockwell, 2002, p. 6).

سبک‌شناسی شناختی که با عنوان بوطیقای شناختی^{۲۱} نیز شناخته می‌شود، یکی از شاخه‌های مهم پژوهش در حوزه علوم شناختی به طور کلی و زبان‌شناسی شناختی به طور خاص به شمار می‌آید. بوطیقای شناختی حوزه‌ای میان‌رشته‌ای است که می‌کوشد نشان دهد خوانندگان چگونه متون ادبی را پردازش می‌کنند. به عبارت دیگر، هنگامی که فردی به خواندن یک متن ادبی مشغول می‌شود، چه فرایندهایی در ذهن او رخ می‌دهد (Verdonk, 2013: 127). باین حال، اهداف سبک‌شناسی شناختی فقط به این جنبه محدود

20. Roger Fowler

21. cognitive poetics

نمی‌گردد. از دیگر زمینه‌های مورد توجه در این حوزه می‌توان به شیوه‌های درک و تفسیر متن ادبی توسط خواننده نیز اشاره کرد. برای نمونه اینکه مخاطب چگونه جهان متن و شخصیت‌های آن را در ذهن خود بازسازی می‌کند، چگونه با تناقض‌ها و ابهام‌های متن روبه‌رو می‌شود، یا چگونه الگوهای صوتی موجود را دریافت و معنای می‌کند. این دست مسائل نیز در زمره موضوعاتی قرار دارند که سبک‌شناسی شناختی به آن‌ها می‌پردازد (Brône and Vandale, 2009: 55).

۳.۲.۳. سبک‌شناسی ساختاری

«ساخت شبکه روابط همنشینی و جانشینی عناصر یک نظام در رابطه متقابل با یکدیگر است که فقط محدود به زبان نیست و هر نظام دیگری را شامل می‌شود» (صفوی، ۱۳۹۰: ۲/۲۰). سبک‌شناسی ساختاری «روشی است که از همه شیوه‌های دیگر پدیدآمده بر بنیادهای زبان‌شناسی، بر معیارهای این دانش بیشتر اتکا دارد. زیرا سبک‌شناسی توصیفی به محتوای عاطفی می‌پردازد. سبک‌شناسی تکوینی از پیوند سبک و روان آفرینشگر سخن به میان می‌آورد و سبک‌شناسی کارکردی از نظریه ارتباط سود می‌جوید؛ اما سبک‌شناسی ساختاری تنها بر متن تکیه می‌کند نه عوامل بیرون از آن» (رهیاب، ۱۳۹۴: ۲۹۱). این رویکرد ابتدا از سوی مکتب پراگ ارائه شد (غیائی، ۱۳۶۸: ۵۴) و در آثار و نظرات رومن یاکوبسن و میشل رفتار^{۲۲} انعکاس یافته است که از این دو به عنوان مشهورترین نمایندگان آن یاد می‌شود.

سبک‌شناسی ساختاری امتداد مستقیم زبان‌شناسی ساختاری محسوب می‌شود و از یک رابطه قوی و تنگاتنگ با آن برخوردار است. همان‌گونه که از اسم این رویکرد بر می‌آید، تمرکز کلی آن بر نقد و تحلیل سبک‌شناسی و ساختارگرایی است. پس می‌توان گفت سبک‌شناسی ساختاری از یک سو با سبک‌شناسی و از سوی دیگر با ساختارگرایی در ارتباط است.

۳.۲.۴. توازن نحوی

توازن نحوی به هماهنگی ساختاری میان اجزای یک جمله یا مجموعه جملات گفته می‌شود، به طوری که عناصر مشابه از نظر دستوری، طول، یا ریتم با یکدیگر هم‌راستا باشند. این توازن باعث وضوح، روانی و زیبایی بیان می‌شود و در ادبیات و خطابه برای تقویت اثرگذاری متن به کار می‌رود. به عبارت دیگر، وقتی اجزای جمله مانند فاعل، مفعول، یا عبارت وصفی به شکلی مشابه سازمان‌دهی شوند، خواننده یا شنونده راحت‌تر معنا و ساختار جمله را درک می‌کند.

همان‌طور که صفوی (۱۳۹۰) در جلد اول از زبان‌شناسی به ادبیات بیان می‌کند: «در زبان فارسی این امکان وجود دارد که عناصر سازنده جمله، به شرط مشخص بودن نقش هر یک در جمله، آرایش‌های متعددی را به وجود آورند. برای مثال، از جمله‌ای ساده نظیر «او کتاب را برای من خرید» می‌توان با تغییر جایگاه عناصر سازنده آن یعنی «او + کتاب + را + برای من + خرید»^{۲۴} آرایش یا ساخت مختلف به دست آورد».

بر اساس پژوهش فرازیر^{۲۳} و همکاران (۱۹۸۴) توازن نحوی صرفاً یک آرایه ادبی نیست، بلکه یک سازوکار شناختی فعال در پردازش زبان است. این تحقیق نشان می‌دهد که وقتی ساختار نحوی بخش دوم یک جمله مرکب با بخش اول آن همخوانی دارد، مغز با سریع‌تر و کارآمدتر کردن فرایند پردازش به این شباهت ساختاری پاسخ می‌دهد. این پدیده که ناشی از کاهش بار حافظه و تسریع در

22. Michael Riffaterre

23. L, Frazier

تجزیه نحوی است، به صورتی فراگیر در انواع ساختارهای دستوری (از ساختارهای ساده فاعلی-مفعولی تا ساختارهای پیچیده تر) مشاهده شده که نشان می دهد که ذهن انسان به طور ذاتی برای پردازش الگوهای زبانی تکراری و پیش بینی پذیر بهینه سازی شده است. معیار سنجش توازن نحوی در این جستار، یکسانی ارکان جمله از نظر تعداد و ترتیب در دو مصراع هر بیت بوده است. به این ترتیب، اگر در یک بیت یکی از مصراع ها شامل دو جمله، و مصراع دیگر دارای یک جمله باشد آن بیت غیر متوازن محسوب می شود.

۴. یافته ها، بحث و بررسی

۴.۱. تأثیر بسامد اجزای نحوی بر ویژگی های سبکی یک متن

بررسی بسامد اجزای نحوی یکی از مهم ترین شیوه های تحلیل سبک شناختی متون به شمار می رود، زیرا بسامد کارگرفت ساختارهای نحوی می تواند بازتاب دهنده گرایش های سبکی نویسنده و مقتضیات گفتمانی متن باشد و ساخت نحوی یک متن بی تأثیر از ساخت معنایی آن نیست؛ چرا که «هر طرح ذهنی و ساخت معنایی نمی تواند در هر قالب و توالی نحوی ظاهر شود و صراحت و رسانگی لازم را داشته باشد» (طاهری، ۱۳۸۷: ۱). در واقع سبک هر متن تا حد زیادی محصول تکرار و برجستگی برخی الگوهای نحوی است که بر ایجاز، انسجام، موسیقی زبانی، و حتی بار پردازشی متن تأثیر می گذارند. نخستین بُعدی که تحت تأثیر بسامد اجزای نحوی قرار می گیرد، ایجاز و اطناب است. متونی که در آن ها جمله های ساده و کوتاه، ساختارهای نحوی کم وابسته، و ترکیبات اندک به کار می روند به سوی سبکی موجز، شفاف و سریع در انتقال معنا میل می کنند. در مقابل، افزایش بسامد جمله های مرکب، طولانی و دارای وابستگی های نحوی متعدد، متنی مفصل و فخم پدید می آورد که ویژگی اصلی آن تمایل به اطناب و تفصیل است. بُعد دیگر، آهنگ و موسیقی زبانی است. تکرار الگوهای نحوی مشابه، برای نمونه جمله های سه جزئی یا ساختارهای متوازن، موجب شکل گیری نوعی آهنگ یکنواخت و موسیقایی می شود و انسجام آوایی متن را تقویت می کند. از سوی دیگر، تنوع بسامدی در به کارگیری اجزای نحوی به متن پویایی و تنوع می بخشد و از یکنواختی می کاهد.

از حیث انسجام و پیوستگی متن نیز بسامد اجزای نحوی نقش تعیین کننده ای دارد. کاربرد فراوان حروف ربط، متمم ها و قید های وابسته معمولاً موجب پیوند معنایی و انسجام صوری بیشتری در متن می شود، در حالی که بسامد پایین آن ها به ایجاز می انجامد و گاه متن را بریده بریده و موجز جلوه می دهد. این امر از منظر زبان شناسی شناختی نیز قابل تحلیل است؛ زیرا سطح پردازشی متن تحت تأثیر بسامد ساخت های نحوی قرار دارد. به کارگیری مکرر ساخت های ساده، بار پردازشی مخاطب را کاهش داده و فرایند درک را تسهیل می کند، در حالی که فراوانی ساخت های پیچیده ذهن خواننده را بیشتر درگیر کرده و متنی سنگین تر و تأمل برانگیز تر می آفریند. در نهایت، بسامد اجزای نحوی می تواند به منزله شاخصی برای هویت سبکی نویسنده یا دوره ادبی تلقی شود. هر نویسنده یا سنت ادبی معمولاً الگوهای بسامدی خاصی در گزینش و تکرار ساختارهای نحوی دارد که می تواند همچون نوعی "امضای سبکی" عمل کند؛ برای نمونه، سادگی نحوی در متون عرفانی در برابر فخامت و پیچیدگی نحوی در متون حماسی و تاریخی.

بدین سان، تحلیل بسامد اجزای نحوی نه تنها در تبیین ویژگی های سبکی یک متن سودمند است، بلکه می تواند ابزار دقیقی برای شناسایی گرایش های سبکی نویسندگان و جریان های ادبی مختلف فراهم آورد.

۲.۴. نقش ترکیب اضافی در خوانایی متن

در جمله‌هایی که بیش از یک ترکیب اضافی دارند، بار پردازش شناختی افزایش می‌یابد، زیرا ذهن باید هم‌زمان چند رابطه تودرتوی معنایی را در حافظه فعال نگه دارد و میان آن‌ها تمایز و پیوند برقرار کند. درحالی که جمله‌هایی با یک ترکیب اضافی شامل فقط یک رابطه مفهومی‌اند و سریع‌تر پردازش می‌شوند. از دیدگاه دستورشناختی و مدل‌های روان‌زبان‌شناسی هر سطح افزوده از تودرتویی نحوی موجب افزایش فشار پردازشی و زمان تفسیر می‌شود، مگر آنکه ترکیب‌های متوالی در زبان تثبیت شده و طرح‌واره‌ای شده باشند. بنابراین جمله‌هایی با ترکیب‌های اضافی متعدد از نظر پردازش معنایی دشوارترند، هرچند ممکن است در بافت‌های آشنا به صورت واحدهای زبانی فشرده عمل کنند.

پیچیدگی نحوی در خوانایی متون فقط به شمارش واژه‌ها یا طول جملات محدود نمی‌شود، بلکه عواملی مانند روابط نحوی، عمق تفسیری و ابهام‌های ساختاری نیز نقش مهمی دارند. یکی از این موارد ترکیب‌های اضافی هستند که از نظر ساختاری ساده اما از نظر معنایی نسبت به واژگان بسیط و غیرمربک پیچیده‌اند. ترکیب اضافی رابطه‌ای نحوی میان دو اسم برقرار می‌کند که می‌تواند وابسته به بافت و پیش‌زمینه زبانی خواننده باشد. برای مثال، در عبارت "مشکل دانش‌آموز" مشخص نیست که این مشکل متعلق به دانش‌آموز است یا درباره اوست. این نوع ابهام می‌تواند بر میزان خوانایی متن تأثیر بگذارد. به همین دلیل است که کاهش بسامد ترکیبات اضافی باعث می‌شود که شعر روان‌تر و گفتاری‌تر به گوش برسد. در شعرهایی که در آن‌ها ترکیبات اضافی متعدد و متنوع به کار رفته است، گاه خواننده ناچار است برای درک ارتباط میان کلمات توقف کند، اما در شعری که این ترکیبات کمترند، ذهن خواننده بدون وقفه می‌تواند از یک واژه به واژه دیگر حرکت کند. این امر به خصوص در شعرهایی که دارای لحن تغزلی یا موسیقایی‌اند، اهمیت بیشتری دارد. به‌ویژه اگر دیدگاه چارلز بالی، بنیان‌گذار سبک‌شناسی مدرن، را بپذیریم که می‌گفت: سبک «بیان واقعیت‌های احساسی از طریق زبان» است (Bally, 1902: 19). به مثال زیر توجه کنید:

جدایی جوی ازین یاران، جدایی	اگر با عقل داری آشنایی
شکيبایی و دوری پيشه می‌کرد	ز خلق آن ماه چون اندیشه می‌کرد
(اوحدی مراغی، ۱۳۷۵: ۴۶۰)	

در این دو بیت نبود ترکیب اضافی که یک عنصر زبانی کاهش‌یافته به شمار می‌رود، یکی از دلایل اصلی خوانایی و درک آسان شعر است. با توجه به اینکه در زبان فارسی بیش از ۲۰ نوع ترکیب اضافی وجود دارد و پردازش معنایی هر یک از آن‌ها می‌تواند دشوار و زمان‌بر باشد، فقدان این ترکیبات اضافی باعث می‌شود متن ساده، روان و مستقیم باقی بماند و مخاطب بتواند بدون توقف یا تأمل طولانی، معنا و زیبایی شعر را دریافت کند.

از منظر فاصله وابستگی نحوی، ترکیبات اضافی دقیقاً همان وابستگی‌های خطی چندلایه‌ای را ایجاد می‌کنند که فاصله میان هسته^{۲۴} و وابسته‌ها^{۲۵} را افزایش می‌دهد. در جمله‌هایی با ترکیبات اضافی متعدد، ذهن خواننده باید هم‌زمان چندین وابستگی را در حافظه فعال نگه دارد و این وابستگی‌ها اغلب از نظر موقعیت خطی از هسته فاصله دارند، بنابراین میانگین فاصله وابستگی افزایش

24. head

25. dependents

می‌یابد. این افزایش فاصله وابستگی باعث بار شناختی بالاتر، کندی پردازش، و نیاز به توقف‌های مکرر برای تفسیر می‌شود. در مقابل، نبود یا کاهش بسامد ترکیبات اضافی، وابستگی‌ها را نزدیک‌تر به هسته قرار می‌دهد و به‌طور مؤثری میانگین فاصله وابستگی را کاهش می‌دهد که نه تنها پردازش نحوی را تسهیل می‌کند، بلکه توازن نحوی و روانی متن را نیز بهبود می‌بخشد. بنابراین، همان‌طور که در دو بیت نمونه اوحدی مشاهده می‌شود، فقدان ترکیبات اضافی به کاهش فاصله وابستگی میان عناصر اصلی جمله منجر می‌شود و ذهن خواننده می‌تواند بدون وقفه معنای هر واژه و رابطه آن با هسته را دریافت کند؛ این امر به‌ویژه در متون شعری و سبک تغزلی اهمیت دارد، زیرا علاوه بر خوانایی، جریان موسیقایی و لحن شعر نیز حفظ می‌شود. به بیان دیگر، پرهیز از کارگرفت ترکیبات اضافی در زبان فارسی، از منظر کمینه‌سازی فاصله وابستگی، یک راهبرد نحوی برای کاهش بار شناختی و افزایش روانی متن به شمار می‌رود، که با اصول نظری فرر و کانچو (2022, 2015) و لیو و همکاران (2017) دربارهٔ بهینگی ساختار جمله و کاهش فشار پردازشی مطابقت دارد.

۳.۴. ترکیب اضافی، موسیقی شعر و ساختار جملات

کاهش ترکیبات اضافی در شعر بر موسیقی زبان تأثیر مستقیمی دارد. این ترکیبات معمولاً از چندین اسم پشت‌سرهم تشکیل شده‌اند که می‌توانند وزن شعر را سنگین‌تر کنند. در صورتی که شاعر آن‌ها را کاهش دهد، ریتم شعر روان‌تر و هماهنگ‌تر می‌شود. برای مثال، اگر شاعر به جای "شکوه بی‌پایان شب اندوه‌زده" بگوید "شکوه شب غمگین" هم از نظر وزنی ساختار متعادل‌تری دارد و هم خواندن آن آسان‌تر است. علاوه بر این، کاهش ترکیبات اضافی باعث می‌شود که شعر سیال‌تر و گفتاری‌تر به گوش برسد. در شعرهایی که ترکیبات اضافی سنگین دارند، گاه خواننده ناچار است برای درک ارتباط میان کلمات توقف کند، اما در شعری که این ترکیبات کمترند، ذهن خواننده بدون وقفه می‌تواند از یک واژه به واژه دیگر حرکت کند. این امر به‌ویژه در شعرهایی که دارای لحن تغزلی یا عاشقانه‌اند، اهمیت بیشتری دارد.

این عمل یعنی کاهش استفاده از ترکیب اضافی در ساخت جملات، می‌تواند به افزایش تعداد متمم‌ها یا جملات وابسته و هم‌پایه در شعر منجر می‌شود؛ چرا که وزن شعر را باید یا با متمم و جملات وابسته و هم‌پایه پر کرد یا با ترکیبات اضافی. همین امر احتمال تکرار ساخت نحوی در جملات را افزایش می‌دهد؛ چرا که وقتی ترکیب‌های اضافی حذف می‌شوند یا کاهش می‌یابند، جایگزین‌های نحوی که معمولاً الگوهای ثابتی دارند، در متن تکرار می‌شوند. «حال اگر این آرایش یا ساخت تکرار شود، طبعاً می‌تواند نظم موسیقایی بیشتری القا کند» (صفوی، ۱۳۹۰: ۲۴۰/۱). به عنوان مثال: ترکیب اضافی «کتابِ دوستِ من» «دوستِ من» ترکیب اضافی است) جایگزین شود با متمم و جمله وابسته: «کتابی که دوست من به من داد» («که دوست من به من داد» یک جمله وابسته است).

در این حالت کاهش ترکیب اضافی (کتابِ دوستِ من) به افزایش جمله وابسته (که دوست من به من داد) منجر شده است. بنابراین، کاهش ترکیب‌های اضافی می‌تواند ساختار جمله را گسترده‌تر کند و استفاده از متمم‌ها و جملات وابسته و هم‌پایه را افزایش دهد. همین‌طور کاهش استفاده از ترکیب اضافی و گسترش عناصر پیرامونی در شعر را می‌توان با تکرار یک ساخت نحوی جبران کرد و یا برعکس، توازن نحوی در شعر می‌تواند بسامد استفاده از ترکیبات اضافی را پایین بیاورد.

مک‌دانلد در مقاله‌ای^{۲۶} نشان می‌دهد که فرایند تولید زبان تحت تأثیر دو اصل مهم قرار دارد: "ابتدا آسان" و "بازاستفاده از طرح". اصل "ابتدا آسان" بیان می‌کند که افراد در هنگام تولید زبان، ابتدا عناصر زبانی ساده‌تر و در دسترس‌تر را به کار می‌برند، که این امر باعث کاهش پیچیدگی نحوی می‌شود. در کنار این، اصل "بازاستفاده" نشان می‌دهد که وقتی گوینده یا نویسنده از یک ساختار نحوی خاص استفاده می‌کند، احتمال استفاده مجدد از همان ساختار در جملات بعدی افزایش می‌یابد. این پدیده به‌ویژه در شرایطی که پیچیدگی نحوی کاهش می‌یابد مثلاً با حذف ترکیب‌های اضافی بیشتر نمایان می‌شود، زیرا کاهش وابستگی‌های نحوی موجب محدود شدن گزینه‌های جایگزین و در نتیجه افزایش تکرار ساخت‌های اخیر می‌شود. این یافته‌ها به‌طور مستقیم این استدلال را تأیید می‌کنند که حذف ترکیب‌های اضافی احتمال تکرار ساخت نحوی را افزایش می‌دهد (2013).

نکته قابل توجه دیگر اینکه تکرار ساختار نحوی، درک مطلب را تسهیل می‌کند. جملاتی که ساختار نحوی آن‌ها تکرار ساختار نحوی جملات قبلی است، سریع‌تر خوانده می‌شوند، تغییرات کمتری در فعالیت مغزی ایجاد می‌کنند و از نظر دستوری قابل قبول‌تر از جملاتی که چنین تکراری را ندارند، ارزیابی می‌شوند (Pickering & Traxler, 2004; Traxler & Tully, 2008).

موارد فوق به‌خوبی یکی از مختصات مهم سبک‌شناسانه را نشان می‌دهد که خود می‌تواند عامل به‌وجود آمدن چند ویژگی زبانی دیگر در یک متن ادبی باشد و هم‌چنین یکی از علل ایجاد شگفتی در مخاطب. در واقع «شگفتی ما به این دلیل است که در متن مورد مطالعه ما گسیختگی کمابیش مشخصی پدید آمده است: گسیختگی بین عناصری که در ما انتظار فزاینده‌ای پدیدار می‌سازد، و عنصری متضاد با ضریب فوق‌العاده عدم‌قابلیت پیش‌بینی» (غیاثی، ۱۳۶۸: ۱۱۵).

۴.۴. بررسی بسامد ترکیب اضافی و توازن نحوی در منطق‌العشاق و مقایسه آن با دو منظومه خسرو و شیرین و فرهاد و شیرین

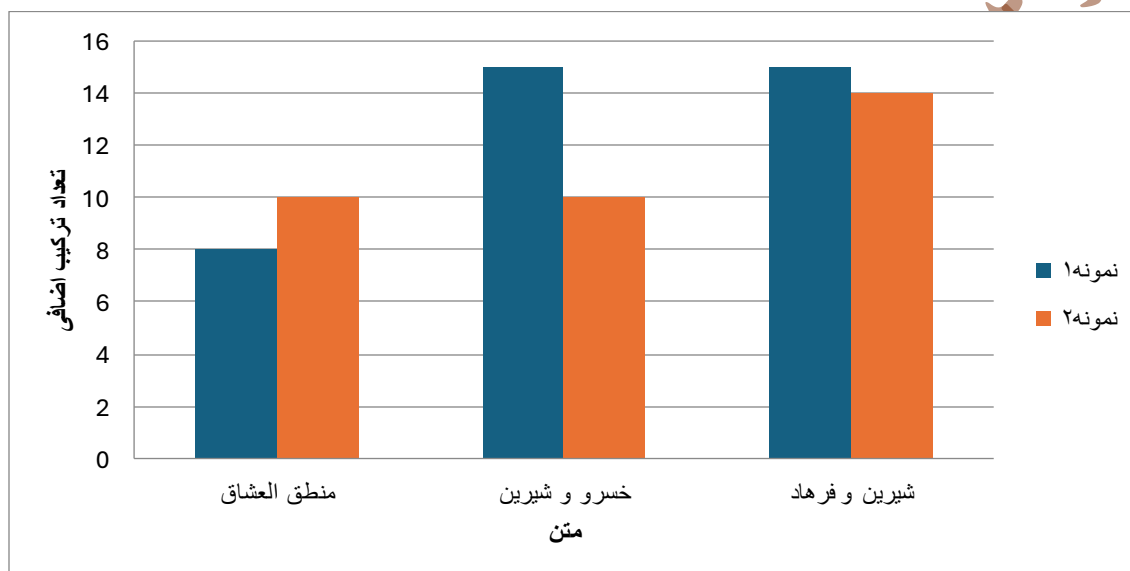
برای بررسی نسبت میان بسامد ترکیبات اضافی و میزان توازن نحوی، ابتدا از هر یک از سه منظومه هم‌وزن در بحر هزج مسدّس محذوف (منطق‌العشاق اوحدی مراغه‌ای، خسرو و شیرین نظامی، شیرین و فرهاد وحشی بافقی) دو بخش پانزده‌بیتی به‌طور تصادفی انتخاب شد. در مجموع، سی بیت از منطق‌العشاق با سی بیت از خسرو و شیرین و سی بیت از فرهاد مقایسه گردید. به‌منظور تقویت این مدعا که کاهش بسامد ترکیب اضافی احتمال افزایش توازن نحوی را بالا می‌برد، دو غزل هفت‌بیتی از حافظ نیز با چهارده بیت از دیوان شمس بررسی و تحلیل شد تا بدین وسیله بتوان نمونه‌ای بیرون از سنت منظومه‌سرایی نیز به مقایسه افزود.

نتایج حاصل از این مقایسه نشان داد که در منطق‌العشاق بسامد ترکیبات اضافی به مراتب کمتر از دو منظومه هم‌وزن خود است؛ در دو بخش منتخب، اوحدی به ترتیب ۸ و ۶ ترکیب اضافی به کار برده، درحالی که نظامی در همان حجم ابیات ۱۵ و ۱۰ ترکیب اضافی را به کار گرفته است. همین نسبت در مقایسه با شیرین و فرهاد نیز تأیید شد: اوحدی با ۸ و ۶ ترکیب اضافی، در مقابل وحشی بافقی با ۱۵ و ۱۴ ترکیب، بسامد پایین‌تری از این ساخت را نشان داده است. این کاهش بسامد ترکیبات اضافی در منطق‌العشاق تأثیر مستقیم خود را در میزان توازن نحوی نشان داده است. در دو بخش منتخب از این منظومه، توازن نحوی به‌طور تقریبی به ترتیب ۴۵

درصد و ۳۵ درصد برآورد شد؛ درحالی که همین نسبت در خسرو و شیرین ۲۲ درصد و ۱۵ درصد؛ و در شیرین و فرهاد حتی پایین تر، یعنی ۱۳ درصد و ۱۱ درصد بوده است.

برای آزمون این الگو در غزل سرایی چهارده بیت از دیوان شمس و دو غزل هفت بیتی از حافظ نیز بررسی و تحلیل شد. یافته ها نشان داد که در دیوان شمس تعداد ترکیبات اضافی کمتر (۷ و ۱۰) و در نتیجه توازن نحوی بالاتر (۴۲ و ۶۵ درصد) بوده است، درحالی که در دو غزل حافظ بسامد ترکیبات اضافی بسیار بیشتر (۱۵ و ۱۸) و به همان نسبت توازن نحوی پایین تر (۲۸ و ۳۴ درصد) به دست آمد.

نمودار ۱. بسامد ترکیب اضافی در منظومه های منطق العشاق، خسرو و شیرین، شیرین و فرهاد

این مجموعه از داده ها به روشنی نشان می دهد که میان کاهش بسامد ترکیبات اضافی و افزایش احتمال دستیابی به توازن نحوی رابطه ای معنادار وجود دارد. از نظر نویسندگان این پژوهش، این رابطه را می توان از دو منظر توضیح داد: نخست، علت ساختاری که همان محدودیت جایگزین های نحوی است؛ زیرا هرچه بسامد ترکیبات اضافی کاهش یابد شاعر ناگزیر به استفاده از الگوهای ساده تر و تکرار شونده تر می شود. دوم، علت شناختی که در پرتو اصل های "ابتدا آسان" و "باز استفاده از طرح" مک دونالد قابل توضیح است؛ یعنی ذهن در روند تولید زبان همواره تمایل دارد از گزینه هایی استفاده کند که هم ساده باشند و هم ساختارهای آشنا و قابل تکرار را به راحتی به کار ببرد. بدین ترتیب، اوحدی مراغه ای با پرهیز از استفاده زیاد از ترکیبات اضافی برای فخامت متن و تمایل به تکرار ساختارهای ساده و آشنا، متنی آفریده که از حیث توازن نحوی نظم و تعادل بیشتری دارد، درحالی که نظامی و وحشی بافقی با اتکای فراوان به ترکیبات اضافی هرچند به غنای زبانی و شکوه ادبی رسیده اند، اما این شکوه در بسیاری از موارد به قیمت کاستن از تعادل و هماهنگی نحوی تمام شده است. نمونه:

نسیم زلف یار آورده‌ای، باد
مفعول فعل فاعل

ز دام عشق بیرون جسته‌ای را

که: ای جان را به جای زندگانی

خیالت چون کبوتر بازم آورد

فاعل متمم قیدی فعل

رها کردم، که ناخوش پیشه‌ای بود

(اوحدی مراغه‌ای، ۱۳۷۵: ۴۷۴)

دگر بوی بهار آورده‌ای، باد
قید مفعول فعل فاعل

به دام اندر کشیدی خسته‌ای را

نگارم را خبر ده، گر توانی

غمّت هر لحظه در پروازم آورد

فاعل قید فعل

فراقت بس خطا اندیشه‌ای بود

در میان پنج بیت بررسی شده بیت‌های نخست و چهارم از توازن نحوی برخوردارند، زیرا هر دو مصراع آن‌ها دو جمله مستقل با ساختار نحوی مشابه‌اند؛ در بیت اول هر دو مصراع از الگوی «نهاد + مفعول + فعل» پیروی می‌کنند، البته با صرف نظر از قید دگر در مصراع اول. در بیت چهارم نیز ساختار «نهاد + قید (متمم قیدی) + فعل» به طور منظم تکرار شده است. در مقابل، بیت دوم از نظر معنایی و نحوی یک جمله مرکب است و دو مصراع آن در مجموع یک واحد خبری را می‌سازند. در بیت سوم، مصراع دوم تابع مصراع نخست است و استقلال نحوی ندارد، و در بیت پنجم نیز تفاوت نوع جمله‌ها (اسنادی در مصراع اول و مرکب در مصراع دوم) موجب از میان رفتن توازن شده است. بر این اساس، فقط دو بیت از پنج بیت دارای توازن نحوی‌اند و نسبت توازن نحوی در این نمونه‌ها حدود چهل درصد است. در این ابیات ۳ ترکیب اضافی به کار رفته است.

بر اساس چارچوب نظریه «تولید-توزیع-درک» کاهش بسامد ترکیب‌های اضافی در متن را می‌توان راهبردی برای کاهش بار پردازش معنایی تفسیر کرد. از آنجاکه ترکیب اضافی با ابهام رابطه‌ای همراه است و مستلزم استنباط معنایی از سوی درک کننده می‌باشد، کنار گذاشتن آن به نفع ساختارهای نحوی شفاف‌تر (مانند جمله‌های موصولی یا عبارات صریح) موجب سهولت درک و کاهش بار شناختی می‌شود. این انتخاب از سوی تولیدکننده، در چرخه «تولید-توزیع-درک» به «بازاستفاده» از ساختارهای کم‌ابهام و ایجاد توازن نحوی منجر می‌گردد؛ چراکه الگوهای زبانی که روابط معنایی را آشکارتر می‌سازند، هم برای تولید آسان‌ترند و هم با تسهیل درک احتمال تکرار و تثبیت آن‌ها در زبان افزایش می‌یابد. بنابراین، کاهش ترکیب اضافی نه تنها راهکاری برای رفع ابهام، بلکه عاملی برای شکل دهی به توزیع‌های نحوی متوازن و کارآمد در زبان است.

به دُرّج گوهرین بر قفل زرین

شدن را کرده با خود نقش بینی

به‌سان سرو بر پای ایستادند

به چربی گفت با شیرین‌زبانان

مگر بسمل شود مرغی به دامن

(نظامی، ۱۳۷۸: ۷۳)

چو برزد بامدادان خازن چین

برون آمد ز دُرّج آن نقش چینی

بتان چین به خدمت سر نهادند

چو شیرین دید روی مهربانان

که بسم‌الله به صحرا می‌خرامم

در این ۵ بیت ۵ ترکیب اضافی به کار رفته است که هیچ یک از آن‌ها دارای توازن نحوی نیستند، زیرا هیچ دو مصراع در هیچ بیت به طور هم‌زمان دو جمله مستقل و هم‌ساخت و برابر را به لحاظ تعداد و جنس ارکان تشکیل نمی‌دهد. در بیت اول، مصراع دوم فاقد فعل مستقل، و وابسته به مصراع اول است. در بیت دوم، هر دو مصراع جمله مستقل دارند اما ساخت‌های نحوی و ترتیب ارکان آن‌ها متفاوت است. در بیت سوم، هر چند مصراع‌ها مستقل اند، ولی ترتیب و نوع ارکانشان یکسان نیست. در بیت چهارم نیز مصراع‌ها از نظر نوع فعل و نقش ارکان متناظر با هم هم‌وزن نیستند. در بیت پنجم، مصراع اول ادامه مصراع قبلی است و مصراع دوم بخشی از همان جمله مرکب محسوب می‌شود، بنابراین مجموعاً یک جمله را تشکیل می‌دهند و توازن نحوی ایجاد نمی‌شود. بر این اساس، در این مجموعه پنج‌بیتی درصد توازن نحوی مساوی با صفر است.

نمونه‌ای دیگر:

ازین گفتن، خدایا، شرم دارم	و زان حضرت به غایت شرمسارم
ز فیض خود دلم پرنور گردان	زبانم را ز باطل دور گردان
ضمیرم را ز معنی بهره‌ور کن	خیال فاسد از طبعم به در کن
مرا توفیق نیکوبندگی ده	دلم را زنده دار و زندگی ده
ز خودرایی تبه شد کار ما را	خداوندا، به خود مگذار ما را
(اوحدی، ۱۳۷۵: ۴۵۷)	

در این مجموعه ابیات ۳ ترکیب اضافی به کار رفته و شاعر از ساخت نحوی منظم و هماهنگ بهره برده است، هر چند میزان توازن نحوی در بیت‌ها یکسان نیست. در بیت نخست «ازین گفتن، خدایا، شرم دارم / و زان حضرت به غایت شرمسارم» هر دو مصراع از نظر نحوی با اندکی تفاوت، متقارن‌اند و ساخت «متمم + فعل» را حفظ می‌کنند. بیت دوم «ز فیض خود دلم پر نور گردان / زبانم را ز باطل دور گردان» نیز همین الگو را با جابه‌جایی جزئی ارکان حفظ کرده و واجد توازن نسبی است. در بیت سوم «ضمیرم را ز معنی بهره‌ور کن / خیال فاسد از طبعم بدر کن» توازن نحوی به طور کامل برقرار است، زیرا هر دو مصراع از سه رکن هم‌تراز، مفعول، متمم و فعل مرکب، تشکیل شده‌اند. در بیت چهارم و بیت پایانی «ز خودرایی تبه شد کار ما را / خداوندا، به خود مگذار ما را» به دلیل تغییر ساخت نحوی و تبدیل جمله دوم به دعایی مستقل، توازن نحوی از بین می‌رود. در مجموع، شعر واجد نظم و پیوستگی دستوری است، اما فقط یکی از ابیات، یعنی بیت سوم، از توازن نحوی کامل برخوردار است.

زبان‌دانِ رموزِ کیمیا کیست	که گویم حل و عقد کیمیا چیست
نه بحث ما در آن امر محال است	که در اثبات و نفی قیل و قال است
سخن در کیمیای جسم و جانست	که گر خود کیمیایی هست آنست

بیا زین کیمیا زر کن مسّت را
مراد از کیمیا تأثیر عشق است

غنی گردان وجود مفلست را
که اکسیر وجود اکسیر عشق است
(وحشی بافقی، ۱۳۹۲: ۴۵۶)

در این پنج بیت ۱۰ ترکیب اضافی به کار رفته است و توازن نحوی در آن دیده نمی‌شود. در چهار بیت چهار جمله مرکب را می‌توان دید و صرفاً بیت «بیا زین کیمیا زر کن مسّت را / غنی گردان وجود مفلست را» از این قاعده مستثناست. در مصراع نخست، چهار رکن نحوی دیده می‌شود: [فعل امری: بیا] + [متمم: زین کیمیا] + [فعل: زر کن] + [مفعول: مسّت را]؛ در حالی که مصراع دوم تنها سه رکن دارد: [فعل: غنی گردان] + [مفعول: وجود مفلست را] + (متمم محذوف). بنابراین، از نظر تعداد ارکان و ترتیب نحوی، میان دو مصراع هماهنگی وجود ندارد و نمی‌توان آن را واجد «توازن نحوی» دانست. بررسی نمونه‌ها نشان می‌دهد که توازن نحوی کامل معمولاً در ابیاتی رخ می‌دهد که فاقد ترکیب اضافی اند؛ امری که فرضیه رابطه معکوس میان بسامد ترکیب اضافی و توازن نحوی را تأیید می‌کند.

۵. نتیجه‌گیری

بر اساس نظریه «تولید-توزیع-درک» کاهش استفاده از ترکیب‌های اضافی موجب کاهش بار شناختی و تسهیل پردازش معنایی می‌شود. کنار گذاشتن این ترکیب‌ها به نفع ساختارهای نحوی شفاف‌تر، بازتولید الگوهای کم‌ابهام، و شکل‌دهی توازن نحوی است، که هم فرایند تولید و هم درک زبان را بهبود می‌بخشد.

در منطق‌العشاق اوحدی مراغه‌ای پرهیز آگاهانه یا ناخودآگاه از کاربرد ترکیب‌های اضافی نه تنها به افزایش وضوح و شفافیت معنایی انجامیده، بلکه به‌طور چشمگیری بر موسیقی زبانی نیز اثر گذاشته است. این ویژگی سبکی از عوامل اصلی شکل‌گیری تکرار ساخت‌های نحوی مشابه به‌شمار می‌رود. در نتیجه، متن از حیث نحوی ساده‌تر و از نظر آوایی منظم‌تر شده و نوعی آهنگ و ریتم هماهنگ و پایدار در زبان شعر پدید آمده است. از منظر زبان‌شناسی شناختی، این امر موجب کاهش بار پردازشی خواننده و در نتیجه افزایش روانی و خوش‌خوانی متن می‌شود. با توجه به دیدگاه «سبک ذهنی» فاولر، می‌توان گفت اوحدی در منطق‌العشاق به زبانی گرایش دارد که احساسات را به شکلی مستقیم و شفاف منتقل می‌کند، موسیقی درونی کلام را تقویت می‌سازد و تجربه خواننده را در دریافت معنا تسهیل می‌نماید. این سبک ذهنی بازتابی از نگرش شاعر به شعر عاشقانه به‌عنوان هنری برای بیان بی‌واسطه عاطفه است، نه عرصه‌ای برای نمایش پیچیدگی‌های صوری و زبانی.

باید توجه داشت که کاهش کاربرد ترکیب‌های اضافی در این منظومه می‌تواند حاصل یکی از این سه عامل باشد: تمایل آگاهانه شاعر به ایجاد توازن نحوی، تأثیر موضوع و محتوای ابیات بر ساختار زبانی، یا فرایندهایی غیرآگاهانه. با وجود تفاوت در خاستگاه این گرایش، نتیجه نهایی به شکل‌گیری ویژگی‌ها و مختصات سبکی خاصی در اثر منجر شده است.

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که افزایش بسامد توازن نحوی در اثر کاهش استفاده از ترکیب اضافی در متن را می‌توان ناشی از دو دسته علت دانست: نخست، محدودیت‌های ساختاری زبان و کم‌بودن جایگزین‌های نحوی ممکن برای انتقال معنای مورد نظر در یک ترکیب اضافی؛ و دوم، گرایش شناختی گویشوران به استفاده از ساختارهایی که به‌تازگی در ذهن فعال شده‌اند و بار پردازشی

کمتری دارند. از این منظر، کاربرد جملاتی که در آنها ترکیب اضافی به عنوان یک عنصر کاهش یافته دیده نمی شود به سبب کاهش فاصله وابستگی، احتمال وقوع توازن نحوی در متن را افزایش می دهد. در نهایت، می توان گفت که پایین بودن بسامد استفاده از ترکیب اضافی از دو جهت به کاهش بار پردازش متن انجامیده است: نخست، به دلیل شفافیت و کم ابهام بودن جملاتی بدون ترکیب اضافی؛ و دوم، از رهگذر ایجاد توازن نحوی که خود به تسهیل در پردازش معنایی متن یاری می رساند.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

منابع

- اوحدی مراغه ای، رکن الدین. (۱۳۴۰). کلیات اوحدی اصفهانی. تصحیح و مقابله سعید نفیسی. تهران: امیرکبیر.
- ایران زاده، نعمت الله. (۱۳۹۰). «نظریه سبک در ایران (روش های سبک شناسی)». سبک شناسی نظم و نثر فارسی (بهار ادب)، ۴ س ۴ ش ۲ (پیاپی ۱۲): ۱-۲۰.
- جفریز، لسلای. (۱۴۰۲). سبک شناسی انتقادی. ترجمه علیرضا نبی لو و فرشته دادخواه. تهران: امیرکبیر.
- رهیاب، محمدناصر. (۱۳۹۴). سبک و سبک شناسی. تهران: احراری.
- شمیسا، سیروس. (۱۳۹۳). کلیات سبک شناسی. ویراست دوم. تهران: میترا.
- صفوی، کوروش. (۱۳۹۰). از زبان شناسی به ادبیات. تهران: سوره مهر.
- طاهری، حمید. (۱۳۸۷). «جستاری در دستگاه مطابقه زبان فارسی». زبان و ادب فارسی، س ۵۱ ش ۲۰۷: ۱۱۸-۱۰۳.
- غیائی، محمد. (۱۳۶۸). درآمدی بر سبک شناسی ساختاری. تهران: شعله اندیشه.
- فتوحی، محمود. (۱۳۹۰). سبک شناسی؛ نظریه ها، رویکردها و روش ها. تهران: سخن.
- نورگارد، ن، بوسه، ب، و روسیو مونتورو. (۱۳۹۳). فرهنگ سبک شناسی. ترجمه احمد رضایی جمکرانی و مسعود فرهنگدفر. تهران: مروارید.
- نظامی گنجهای، الیاس. (۱۳۸۸). خسرو و شیرین. به کوشش سعید حمیدیان. تهران: قطره.
- وردانک، پیتر. (۱۳۸۹). مبانی سبک شناسی. برگردان محمد غفاری. تهران: نی.
- وحشی بافقی، کمال الدین. (۱۳۹۳). دیوان وحشی بافقی. به کوشش سعید نفیسی. تهران: ثالث.

References

- Agmon, O., Cohen, N., Lev Ari, T., & Amir, N. (2024). Automatic syntactic complexity assessment from speech using dependency distance measures. PLOS ONE, 19(1), e0296803. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0296803>
- Ammon, U. (Ed.). (1989). Status and function of languages and language varieties. Boston: De Gruyter.
- Bally, C. (1902). Traité de stylistique. Paris: Klincksieck.

- Bloomfield, M. W. (1976). Stylistics and the theory of literature. *Literary History*, 271–311.
- Brône, G., & Vandaele, J. (Eds.). (2009). *Cognitive poetics: Goals, gains and gaps* (Vol. 10). Berlin: Walter de Gruyter.
- Ferrer-i-Cancho, R. (2015). The Placement of the Head that Minimizes Online Memory: A Complex Systems Approach. *Language Dynamics and Change*, 5(1), 114-137.
- Ferrer-i-Cancho, R., Gómez-Rodríguez, C., Esteban, J. L., & Alemany-Puig, L. (2022). Optimality of syntactic dependency distances. *Physical Review E*, 105(1-1), 014308.
- Fowler, R. (1986). *Linguistic criticism*. Oxford University Press.
- Fowler, R., Hodge, B., Kress, G., & Trew, T. (1979). *Language and control*. Routledge & Kegan Paul.
- Fotouhi, M. (2011). *Stylistics: Theories, approaches, and methods* [in Persian]. Tehran: Sokhan.
- Frazier, L., Taft, L., Roeper, T., Clifton, C., & Ehrlich, K. (1984). Parallel structure: A source of facilitation in sentence comprehension. *Memory & Cognition*, 12(5), 421–430.
- Futrell, R., Mahowald, K., & Gibson, E. (2015). Large-scale evidence of dependency length minimization in 37 languages. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 112(33), 10336–10341.
- Ghiyasi, M. (1989). *An introduction to structural stylistics* [in Persian]. Tehran: Sho'leh Andisheh.
- Hafez, E., Jiang, J., & Liu, H. (2024). Dependency distance patterns in free word order languages: A cross-linguistic analysis. *Journal of Quantitative Linguistics*, 31(2), 229–248.
- Iranzadeh, N. (2011). The theory of style in Iran (Methods of stylistics) [in Persian]. *Stylistics of Persian Prose and Poetry*, 4(12), 1–20. Bahar-e Adab.
- Jin, Y., & Liu, H. (2022). Scaling laws and dependency distance: A quantitative investigation across languages. *Journal of Quantitative Linguistics*, 29(4), 363–383.
- Jeffries, L. (2023). *Critical stylistics*. Translated by Alireza Nabilu & Fereshteh Dadkhah. Tehran: Amir Kabir.
- Langacker, R. W. (2016). Toward an integrated view of structure, processing, and discourse. In B. Dancygier, W. Lu, & A. Verhagen (Eds.), *Human cognitive processing* (Vol. 54, pp. 23–56). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Liu, H., Xu, C., & Liang, X. (2017). Dependency distance: A new perspective on syntactic patterns in natural language. *Physics of Life Reviews*, 21, 171–193.
- MacDonald, M. C. (2013). How language production shapes language form and comprehension. *Frontiers in Psychology*, 4, 226.
- Nezami Ganjavi, E. (2009). *Khosrow and Shirin* [in Persian]. Edited by Saeed Hamidian. Tehran: Ghatre.

- Niu, R., & Liu, H. (2022). Effects of Syntactic Distance and Word Order on Language Processing: An Investigation Based on a Psycholinguistic Treebank of English. *Journal of Psycholinguistic Research*, 51, 1043–1062.
- Nørgaard, N., Boussé, B., & Montoro, R. (2014). *Handbook of stylistics*. Translated by Ahmad Rezaei Jamkarani & Masoud Farahmandfar. Tehran: Morvarid.
- Ohvadi Maraghi. (1961). *Kolliyat-e Ohvadi Esfahani* [in Persian]. Edited and collated by Saeed Nafisi. Tehran: Amir Kabir.
- Pickering, M. J., & Traxler, M. J. (2004). Syntactic priming in comprehension. In CUNY sentence processing conference, College Park, MD.
- Rahiyab, M. N. (2015). *Style and stylistics* [in Persian]. Tehran: Ahrari.
- Safavi, K. (2011). *From linguistics to literature (Vol. 1)* [in Persian]. Tehran: Sooreh Mehr.
- Shamisa, S. (2014). *General principles of stylistics (2nd ed.)* [in Persian]. Tehran: Mitra.
- Simpson, P. (2004). *Stylistics: A resource book for students*. London: Routledge.
- Stockwell, P., & Whiteley, S. (Eds.). (2014). *The Cambridge handbook of stylistics*. Cambridge University Press.
- Stockwell, P. (2002). *Cognitive poetics: An introduction*. Routledge.
- Taheri, H. (2008). A study in the Persian language correspondence system [in Persian]. *Zaban va Adab-e Farsi*, 51(207), 103–118.
- Traxler, M. J., & Tooley, K. M. (2008). Priming in sentence comprehension: Strategic or syntactic? *Language and Cognitive Processes*, 23, 609–645.
- Vahshi Bafqi, K. (2014). *Divan of Vahshi Bafqi* [in Persian]. Edited by Saeed Nafisi. Tehran: Thales.
- Verdonk, P. (2013). *The stylistics of poetry: Context, cognition, discourse, history*. London: A&C Black.
- .Wodak, P. (2010). *Foundations of stylistics*. Translated by Mohammad Ghafari. Tehran: Ney